

Taalonderwijs in het AI-tijdperk: Digitaal geletterdheid als sleutelcompetentie

Jeroen Clemens

Waarom AI-geletterdheid niet kan ontbreken in taalonderwijs

De opkomst van generatieve AI verstoort de manier waarop leerlingen informatie vinden, evalueren en gebruiken. Waar taalonderwijs voorheen draaide om het kritisch benaderen van *mensgemaakte* teksten, moeten leerlingen nu ook omgaan met synthetische informatie: teksten, beelden en geluid die door AI zijn gegenereerd en vaak niet te onderscheiden zijn van ‘echte’ bronnen. Dit roept drie urgente vragen op:

Hoe herkennen leerlingen waarheid in een post-truth era? Emotionele verhalen en persoonlijke overtuigingen winnen het van feiten (Lewandowsky et al., 2017). Sociale media versterken *echo chambers*, waarin leerlingen alleen informatie zien die hun bestaande opvattingen bevestigt. AI voegt hier een nieuwe laag aan toe: hallucinaties (AI presenteert onjuistheden als feiten) en *deepfakes* maken het nog moeilijker om bronnen te vertrouwen.

Hoe evalueren leerlingen AI-output kritisch? Uit recent onderzoek (Boetje et al., 2026) blijkt dat leerlingen AI vaak zien als een vervanging voor denken, in plaats van als een hulpmiddel. Ze accepteren outputs onkritisch, verifiëren bronnen niet en springen te snel naar contentgeneratie – zonder reflectie.

Welke competenties ontbreken? Leerlingen hebben kennisleemtes (hoe werkt AI eigenlijk?), vaardigheidstekorten (effectief prompten, bronnen authenticeren, synthese met menselijke inzichten) en attitudeproblemen (overmoed, cognitieve inertie, gebrek aan skepticisme).

AI-geletterdheid als uitbreiding van digitaal lezen

Digitaal geletterd zijn betekende ooit: zoeken, evalueren en synthese van online informatie (Kiili et al., 2018). Met AI is een nieuwe laag nodig. Het DIPS-model (Digital Information Problem

Solving) van Boetje et al. (2026) laat zien hoe experts en novices verschillen in hun gebruik van AI:

Experts	Novices
Gebruiken AI als collaboratief gereedschap	Zien AI als vervanging voor denken
Integreren AI in hun werkproces	Gebruiken AI geïsoleerd
Bevragen AI-output kritisch	Accepteren outputs onkritisch
Combineren AI-input met traditionele bronnen	Gebruiken alleen AI-bronnen
Investeren in probleemdefiniëring	Springen direct naar contentgeneratie

AI-geletterdheid omvat daarom drie pijlers:

1. Kennis: Begrijpen hoe AI werkt, inclusief beperkingen en ethische kwesties (privacy, bias).
2. Vaardigheden: Effectief prompten, bronnen verifiëren, synthese met menselijke inzichten.
3. Attitudes: Gezonde skepticisme, een *control-oriented mindset* en het vermogen om AI te reguleren.

Het recent gelanceerde AILit Framework (EU & OECD, 2026) biedt een praktisch kader met vier dimensies voor in de les:

Engage with AI – Leerlingen leren de rol van AI in hun leven begrijpen.

Create with AI – AI als creatieve partner, niet als vervanging.

Manage AI – Verantwoord en ethisch gebruik.

Shape AI – Leerlingen leren om AI-ontwikkeling te beïnvloeden.

Mogelijke aanpak: Van theorie naar praktijk

Hoe vertaal je deze inzichten naar het taalonderwijs? Vier sleutelstrategieën:

1. Procesgerichte beoordeling

Waarom? Traditionele beoordeling kijkt alleen naar het eindproduct, maar mist of leerlingen daadwerkelijk begrijpen *hoe* ze AI hebben gebruikt.

Hoe?

- Scenario-based taken: “Los dit probleem op met AI, en leg uit welke stappen je hebt genomen.”
- Screencast think-alouds: Leerlingen leggen uit *waarom* ze AI gebruiken, welke alternatieven ze overwogen en hoe ze outputs evalueren.

2. Modelleer expertgedrag

Waarom? Leerlingen ontberen *metacognitieve bewustzijn* van hoe ze AI moeten reguleren.

Hoe?

- Live demonstraties: Denk hardop tijdens het gebruik van AI: “*Ik reviseer deze output omdat er diepte ontbreekt op gebied X.*”
- Peer demonstraties: Gevorderde leerlingen tonen hun proces.
- Fouten benadrukken: Laat zien wat er misgaat bij slecht AI-gebruik en bespreek wat er verkeerd liep.

3. Begeleide AI-praktijk met scaffolds

Waarom? Novices slaan kritische fasen (evaluatie, synthese) over. Scaffolds dwingen hen om te vertragen en na te denken.

Hoe?

- AI-intentie dagboeken: Voor het gebruik van AI schrijven leerlingen op: *“Ik ga AI gebruiken voor X, omdat Y, en ik check Z.”*
- Planningschecklists: *“Heb ik mijn probleem gedefinieerd? Heb ik alternatieven voor AI overwogen?”*
- Reflectieprompts: Na gebruik: *“Hielp dit? Wat leerde ik? Wat zou ik anders doen?”*

4. AI als eerste versie, niet als eindantwoord

Waarom? Leerlingen vertrouwen te veel op AI en missen de diepe leerervaring die komt van *struggelen met het proces*.

Hoe?

- De Draft-Regel: “AI geeft je een eerste versie – jij verbetert deze.”
- Kritische synthese-opdrachten: *“Combineer deze AI-output met 2 menselijke bronnen. Wat ontbreekt?”*
- Revisie-oefeningen: Laat leerlingen AI-tekst in eigen woorden herschrijven, met juiste toeschrijving.

Voorbeelden: Direct toepasbaar in de les

Bronnenuvaluatie: Snelle checks met ‘Rules of Thumb’

Leer leerlingen om rookmelders te herkennen in AI-output:

- “Too Perfect”-test: Als het antwoord vlekkeloos geschreven is, wees sceptisch.
- “No Source”-test: Als AI geen specifieke, verifieerbare bronnen kan noemen, vertrouw het niet.
- “One-Sided”-test: Als er geen tegenargumenten of nuances in staan, is het waarschijnlijk bevooroordeeld.
- “Jargon Overload”-test: Overmatig technisch taalgebruik zonder uitleg kan duiden op fabricage.

Praktijkopdracht: Een debat voorbereiden met AI

1. Leerlingen krijgen een stelling (bijv. *“Sociale media doen meer kwaad dan goed”*).
2. Ze gebruiken AI om argumenten te verzamelen, maar moeten:
 - Minimaal 3 bronnen verifiëren.
 - 1 tegenargument toevoegen dat niet door AI is gegenereerd.
 - Uitleggen hoe ze de betrouwbaarheid van elke bron hebben gecheckt.
3. Reflectie: *“Welke AI-outputs heb je verworpen, en waarom?”*

Lesmodule: ‘Verify Before You Trust’

- Stap 1: Leerlingen krijgen 5 nieuwsberichten (sommige echte, sommige AI-gegenereerd).
- Stap 2: Ze moeten de authenticiteit van de bron controleren (bestaat de auteur? Is de website betrouwbaar?).
- Stap 3: Ze evalueren de inhoud met de Rules of Thumb.
- Stap 4: Klassikale discussie: *“Welke signalen gaven aan dat een bron onbetrouwbaar was?”*

Gebruik het AILit Framework

Het gratis AILit Framework (ailiteracyframework.org) biedt kant-en-klare lesvoorbeelden voor primair en secundair onderwijs, gericht op de 19 competenties. Bijvoorbeeld:

- Engage: Laat leerlingen een dag bijhouden hoe vaak ze AI tegenkomen (bijv. chatbots, aanbevelingsalgoritmes).
- Create: Gebruik AI om een gedicht te schrijven, maar leerlingen moeten het evalueren en verbeteren.
- Manage: Bespreek ethische dilemma's: *“Mag je AI gebruiken voor je huiswerk? Waarom wel/niet?”*
- Shape: Laat leerlingen een brief schrijven aan een AI-ontwikkelaar met suggesties voor verbetering.

Afsluiting AI verandert niet alleen *wat* we leren, maar ook *hoe* we leren. Taalonderwijs moet leerlingen voorbereiden op een wereld waarin informatie niet langer statisch is, maar dynamisch en soms synthetisch. Door kritisch denken, verificatievaardigheden en een gezonde dosis scepticisme centraal te stellen, geven we leerlingen de tools om autonoom en verantwoord om te gaan met AI. De sleutel? Modelleer, begeleid en laat ze oefenen – want AI-geletterdheid leer je niet uit een boek, maar door het te *doen*.

Korte bronnenlijst

- Boetje, J. et al. (2026). *The Digital Literacy model: GenAI integration in digital information problem solving by experts and novices*. Computers & Education, 253. [DOI:10.1016/j.compedu.2026.105677](https://doi.org/10.1016/j.compedu.2026.105677)
- Caulfield, M., & Wineburg, S. (2023). *Verified: How to Think Straight, Get Duped Less, and Make Better Decisions about What to Believe Online*. University of Chicago Press.
- European Commission & OECD (2026). *Empowering Learners for the Age of AI: An AI Literacy Framework for Primary and Secondary Education*. ailiteracyframework.org
- Kiili, C. et al. (2018). *Reading to Learn From Online Information*. Journal of Literacy Research, 50(3).
- Lewandowsky, S. et al. (2017). *Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the “Post-Truth” Era*. Journal of Applied Research in Memory and Cognition, 6(4).